

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.32837/chc.v0i35.190>

Андрієвська Людмила Олексіївна,

старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Міцкевич Вікторія Олексіївна,

студентка 4 курсу юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Пащенко Юлія Олександрівна,

студентка 4 курсу юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ: ВДАЛЕ НОВОВВЕДЕННЯ ЧИ ДЕФЕКТ ЗАКОНОДАВСТВА

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку процес доказування відіграє надзвичайно важливу роль у будь-якій сфері права. Докази є основою будь-якого спору, що визначають правомірність або неправомірність дій однієї зі сторін у процесі вирішення справи. Процес доказування в цивільному судочинстві має свої особливості, що відрізняють його від інших.

В епоху швидкого розвитку інформаційних технологій електронні докази підлягають найбільшому використанню, так як показання свідків, речові докази як вид доказів у цивільному судочинстві все менше використовуються у світі науково-технічного прогресу.

Сучасне суспільство виявляє більше довіри до інформації, що знаходиться на електронних носіях у вигляді аудіо-, відеозапису, голосових повідомлень, бази даних, так як громадяни самостійно використовують такі засоби в повсякденному житті.

З прийняттям Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 електронні докази офіційно визнані як один із доказів у процесі доказування [6]. Але більшість деталей під час їх використання потребують більш детального вивчення й удосконалення як на місцевому, так і законодавчому рівнях.

Основні принципи та напрями вивчення сутності електронних доказів визначено Цивільним процесуальним кодексом (далі – ЦПК) України від 23.03.2017, Законами України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 № 851-IV, V і «Про електронну комерцію» від 03.09.2015 № 45.

Стан дослідження теми. Якщо зіставити дослідження, що проведені на основі звернень у справах цивільного судочинства за 2017 і 2018 роки, після набрання чинності новим Цивільним процесуальним кодексом від 23.03.2017, можна зробити висновок, що динаміка змін щодо вирішення справ зросла на 0,45%. Збільшилася кількість справ щодо видачі та скасування наказу і справ окремого провадження [1].

Питаннями дослідження ролі й значимості електронних доказів у цивільному судочинстві займалися К.Б. Дрогозюк, Т.В. Цюра, М.В. Горелов, А.П. Вершинін, С.П. Ворожбіт, Ю.В. Білоусов, О.М. Лазько, Т.В. Руда, Є.В. Васьковський, М.О. Мітрофанова, П.П. Зайцев, Н.Ю. Голубєва.

Мета статті – з'ясувати сутність електронних доказів загалом і як одного з видів доказування в цивільному судочинстві, проаналізувати способи збирання таких доказів і їх значимість загалом у системі права та цивільному судочинстві зокрема, визначити допустимість і ступінь доказовості електронних доказів, з'ясувати переваги

й недоліки електронних доказів як нововведення за ЦПК України від 23.03.2017, а також дослідити досвід зарубіжних країн у процесі доказування.

Для якісного результату необхідно:

- глибоко вивчити й дослідити поняття електронних доказів у різних аспектах;
- дослідити алгоритми використання електронних доказів і їх прогаліни як одного зі способів доказування;
- визначити міру визнання допустимості таких доказів у цивільному судочинстві;
- проаналізувати ступінь захищеності таких доказів у процесі доказування;
- виявити основні проблеми, що виникають під час використання електронних доказів і запропонувати шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Поняття «електронні докази» вперше використано в 70-х роках ХХ століття з появою так званих «машинних документів». Ще наприкінці 1960-х років юристи зі США, які першими в історії зіткнулися з електронними доказами в практичній діяльності, вказували, що це нове явище «може мати безліч облич». У наш час зі стрімким розвитком мережі Інтернет і науково-технічного розвитку сучасні електронні носії можуть містити будь-яку інформацію не лише у вигляді тексту, а й текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи, веб-сайти (сторінки) тощо [8]. Електронні засоби доказування є відносно новими, складними й комплексними способами доказування в цивільному судочинстві. Вони є індивідуальними саме на підставі своїх певних особливостей. Тобто електронним за своєю сутністю є саме джерело (носій) інформації, що має доказове значення, а сама інформація залишається у формі письмових знаків [12].

Повертаючись до питання глибокого вивчення та дослідження поняття електронних доказів у різних аспектах, можемо констатувати, що законодавство України містить широкий нормативний перелік визначення електронних доказів. Наприклад, за ч. 1 ст. 100 ЦПК, до електронних доказів належать, зокрема, електронні документи (у тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні й голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі, що можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших

місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет) [14].

Більшість науковців дотримуються власних думок щодо визначення поняття електронних доказів, які різняться за своїми підходами. Так, Н.Н. Лебедева вважає, що електронні докази є відомостями, що встановлюються під час вирішення конкретної справи, у формі, що дає змогу зберігати й використовувати їх в електронних засобах зв'язку [3].

В М.В. Горелова дещо інша теорія визначення такого поняття: це відомості, які використовуються у формі аудіо, відеозапису й використовуються з метою доказування певних обставин у справі [4].

Найбільш обґрунтованою вважаємо точку зору, згідно з якою електронні докази в цивільному процесі являють собою єдність фактичних даних, що мають значення для правильного вирішення справи, та їх процесуальної форми, тобто засобів доказування.

Щодо визначення правового режиму електронних доказів, то загалом вони регулюються спеціальним законом, у якому зазначається, що електронним документом є документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа. Виконавши аналіз чинного законодавства України та реальної практики застосування цих норм, можна зробити висновок, що електронні докази можуть бути подані в оригіналі, в електронній копії чи паперовій копії [2]. Законодавці не зазначили додаткових вимог до такого документа, зокрема, зважаючи на відсутність подібних вимог до звичайних письмових документів на паперовому носії. Наприклад, очевидно, що під час подання письмових доказів суд не вимагає від сторони довести, що його підписала саме та особа, яка в ньому зазначається, що зміст документа є цілісним, його не змінено чи спотворено. Натомість до електронних доказів ця вимога застосовується [15].

Головною умовою допустимості електронного доказу до розгляду в цивільному судочинстві є наявність електронного підпису, що дає змогу найбільш точно ідентифікувати особу, якій належить відповідний електронний документ. Однак, крім електронного підпису, обов'язкова наявність реквізитів, що стосуються відповідного поданого електронного документа [7]. За наявності вищезазначених сукупних ознак електронний доказ уважається допустимим і не викликає сумнівів щодо його достовірності.

Вимога щодо закріплення електронного документа цифровим підписом визначена в Законі України «Про електронну комерцію» від 03.09.2015, у якому зазначено, що відповідний електронний правочин вважається підписаним з моменту використання електронного цифрового підпису [5]. Отже, такий аргумент доводить той факт, що будь-який електронний документ має бути належним чином підписаний і завірений, щоб мати повні підстави для визнання його належним чином завіреним.

Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних та кримінальних справ в ухвалі від 22.02.2017 надано роз'яснення щодо допустимості доказів, розміщених у мережі Інтернет. Так, попередньо апеляційним судом не визнано допустимими електронні докази, що отримані за допомогою проведення експертного дослідження телекомунікаційної системи щодо роздруківок текстів інформації з інтернет-сайту телеканалу «112» і відповідних скриншотів відповідача. Таке рішення апеляційного суду скасовано, що свідчить про допустимість доказів, узятих і досліджених із мережі Інтернет [13].

Розглядаючи питання про використання електронних доказів, прогалини як спосіб доказування та проблеми застосування їх на практиці, безумовно, можемо сказати таке:

- запровадження в ЦПК України такого нового самостійного засобу доказування, як електронний доказ, є позитивним явищем, адже воно дає змогу уникнути певних проблемних питань, що раніше виникали в судовій практиці, з огляду на нормативну неврегульованість використання таких джерел доказової інформації;

- визначення поняття «електронні докази» є досить широким і вдалим, адже містить невичерпний перелік видів електронних доказів і джерел їх зберігання;

Вивчаючи питання про недосконалість правового регулювання, використання електронних доказів учасниками судової справи, доходимо висновку:

- 1) подання електронних доказів, правила засвідчення як електронної копії електронного доказу, так і його паперової копії законом не передбачено;

- 2) відсутність єдності з приводу видів електронних доказів у теорії процесуальних юридичних наук, наявні деякі класифікації;

- 3) відсутнє розмежування копії та оригіналу електронних доказів.

Отже, під час вивчення та проведення дослідження виокремлено основні прогалини, пов'язані з поданням, дослідженням та оцінюванням електронних доказів у цивільному судочинстві, унаслідок цього хочемо запропонувати деякі варіанти щодо їхнього усунення:

зани з поданням, дослідженням та оцінюванням електронних доказів у цивільному судочинстві, унаслідок цього хочемо запропонувати деякі варіанти щодо їхнього усунення:

- для кращого правового регулювання наділити нотаріуса правом засвідчувати належним чином електронні документи;

- чітко класифікувати електронні докази за їх внутрішнім змістовим наповненням;

- для уникнення фальсифікації електронних доказів розробити шляхи захисту;

- з огляду на недосконале визначення понять «оригінал електронного доказу» та «копія електронного доказу», внести зміни до ЦПК України й більш чітко розмежувати їх.

Проаналізувавши ступінь захищеності таких доказів у процесі доказування, можна зробити висновок, що натеper він перебуває на досить низькому рівні, що зумовлює переважне ігнорування судами значного обсягу доказів, які долучаються сторонами, з причини нібито недоведеності їх належності, допустимості й достовірності [9]. У ЦПК України не міститься механізму захисту електронних доказів від їх підробки, зміни та виправлення інформації.

Варто зауважити про використання електронних доказів у законодавстві іноземних держав. Жодна європейська держава не містить у кодифікованих актах прямого визначення електронних доказів [10]. У Фінляндії засобами доказування є певні дії (як електронні, так і традиційні), окремого визначення не має. У Цивільному кодексі Франції електронні документи є рівнозначними з письмовими. У ЦПК Греції доказами вважаються будь-які реальні факти, що мають вагоме значення для вирішення спору. У Казахстані електронні докази лише вважаються підвидом до письмових доказів [11].

Висновки дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Зміни, що відбуваються сьогодні в науково-технічній сфері, вплинули на більшість країн, у тому числі й законодавство нашої держави. Реформи вітчизняного цивільного процесуального законодавства у сфері доказування спрямовані саме на перегляд повноважень сторін і суду в процесі доказування з погляду більш точного, прозорого й ефективного цивільного судочинства, забезпечення добросовісної поведінки учасників цивільного судочинства, адже перехід на електронне доказування повністю відсторонить особисте спілкування всіх учасників справи, що, у свою чергу, спричинить перегляд принципів і засад судового провадження.

Негативним наслідком під час використання цих доказів у судовому процесі є виникнення низки проблем, які неможливо вирішити, опираючись на чинне законодавство, що свідчить про необхідність перегляду цих положень з метою внесення до законодавчих актів змін.

Використання електронних документів дійсно вплинуло на інститут «доказування й докази» в процесуальному праві, цей вид доказування широко використовується нині в цивільному процесі. Загалом зміни здійснено з урахуванням практики європейських і загальносвітових тенденцій у сфері незалежного правосуддя в цивільно-процесуальних справах. Окрім цього,

варто зазначити, що, на наш погляд, електронні (цифрові) докази – це новітній вид доказів, що використовується в цивільному процесі стосовно нещодавно й за своїм внутрішнім змістом поділяється та може існувати у вигляді електронного документа, аудіозапису, відеозапису, цифрової фотографії, отже, їх копії доцільно прирівняти до оригіналу.

Водночас вважаємо, що електронні докази як нововведення мають пройти випробовування на практиці, результатом цього має стати напрацювання сталих, відпрацьованих підходів до їх застосування в цивільно-процесуальному законодавстві з метою справедливого вирішення судових прав.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аналітичні дослідження 2017–2018 років. URL: https://court.gov.ua/userfiles/media/media/ogl_2018.pdf.
2. Воронюк О. Електронні докази: що вважати оригіналом, а що – копією? *Закон і Бізнес*. 2017. № 45 (1343).
3. Гусев О. Класифікація електронних доказів у цивільному процесі України. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 8.
4. Демчишин І.І., Задорожня О.О. Електронні докази в господарському судочинстві України. Одеса, 2018.
5. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 № 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19>.
6. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 23.03.2017 № 6232. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61415.
7. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/851-15>.
8. Зімнік В.В. Електронні докази в цивільному процесі та їх застосування на практиці. *Актуальні питання вдосконалення діяльності Національної поліції України в сфері превенції та запобігання корупції*. 2017. С. 55–57.
9. Павлова Ю.С. Окремі аспекти допустимості електронних доказів у цивільному процесуальному законодавстві. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 5. С. 83–87.
10. Павлова Ю.С. Особливості збирання та процесуального закріплення електронних доказів у цивільному судочинстві. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. № 4. С. 76–80.
11. Павлова Ю.С. Правовий статус електронних доказів у світлі нового Цивільного процесуального кодексу України. *Право і суспільство*. 2017. № 6. С. 60–66.
12. Петренко В.С. Електронні докази як елемент інформаційних технологій у цивільному судочинстві. *Молодий вчений*. 2018. № 1. С. 111–115.
13. Ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 22.02.2017 по справі № 761/13156/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65038960>.
14. Цивільний процесуальний кодекс України в редакції від 03.10.2017. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 1977.
15. Чорний О.С., Антонюк О.І. Електронні докази в цивільному процесі: проблеми застосування на практиці. Київ. № 3.

Андрієвська Людмила Олексіївна, Міцкевич Вікторія Олексіївна, Пашенко Юлія Олександрівна ЕЛЕКТРОННІ ДОКАЗИ: ВДАЛЕ НОВОВВЕДЕННЯ ЧИ ДЕФЕКТ ЗАКОНОДАВСТВА

У статті досліджено поняття електронних доказів у різних аспектах, досліджено процес виникнення і становлення таких доказів як одного з видів доказування в цивільному судочинстві. Виявлено основні моменти правового режиму та їх допустимості в цивільному судочинстві. Визначено основні переваги й недоліки електронних доказів у процесі доказування. Вивчено та проаналізовано значення електронних доказів у законодавстві зарубіжних країн.

Ключові слова: електронний доказ, електронний цифровий підпис, правовий режим електронних доказів, допустимість доказу, електронні докази іноземних держав.

Андреевская Людмила Алексеевна, Мицкевич Виктория Алексеевна, Пашенко Юлия Александровна ЭЛЕКТРОННЫЕ ДОКАЗАТЕЛЬСТВА: УДАЧНОЕ НОВОВВЕДЕНИЕ ИЛИ ДЕФЕКТ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА

В статье исследовано понятие электронных доказательств в различных аспектах, исследован процесс возникновения и становления таких доказательств как одного из видов доказывания в гражданском судопроизводстве. Выявлены основные моменты правового режима и их допустимости в гражданском судопроизводстве. Определены основные преимущества и недостатки электронных доказательств в процессе доказывания. Изучено и проанализировано значение электронных доказательств в законодательстве зарубежных стран.

Ключевые слова: электронное доказательство, электронная цифровая подпись, правовой режим электронных доказательств, допустимость доказательства, электронные доказательства иностранных государств.

Andriievska Liudmyla, Mickevich Victoria, Pashchenko Yulia

ELECTRONIC EVIDENCE: SUCCESSFUL INNOVATION OR DEFECTIVE LEGISLATION

The article explores the concept of electronic evidence in various aspects, investigates the process of emergence and formation of such evidence as a type of evidence in civil proceedings. The main points of the legal regime and their admissibility in civil proceedings are revealed. The main advantages and disadvantages of electronic evidence in the proofing process are identified. The importance of electronic evidence in the legislation of foreign countries is studied and analyzed.

With the rapid development of the Internet and scientific and technological development, modern electronic media can contain any information, not only in the form of text, but also text documents, graphic images, plans, photos, videos and sound recordings, websites (pages), etc. Electronic means of proof are relatively new, sophisticated and complex means of proof in civil proceedings. They are individual, based on their specific characteristics. That is, electronic in its essence is the very source (carrier) of information that has probative value, and the information itself remains in the form of written characters.

The legislation of Ukraine contains a broad regulatory list for determining electronic evidence. For example, under Part 1 of Art. 100 of the Code of Civil Procedure of Ukraine (hereinafter – the CPC of Ukraine) include electronic evidence, including electronic documents (including text documents, graphic images, plans, photos, videos and sound recordings, etc.), websites (pages), textual documents, multimedia and voice messages, metadata, databases and other electronic data that may be stored, including on portable devices (memory cards, mobile phones, etc.), servers, backup systems, other electronic data storage sites (including the Internet).

The use of electronic documents has really influenced the Institute of Evidence and Evidence in procedural law, this type of evidence is widely used, and until now, most in the civil process. In general, the changes are made in the light of the practice of European and global trends in the field of independent justice in civil proceedings. In addition, it should be noted that in our view, electronic (digital) evidence is the latest type of evidence used in the civil process relatively recently and in its internal content is shared and can exist in the form of electronic document, audio, video, digital photography, therefore, their copies should be equated with the original.

Electronic evidence as innovations must be tested in practice. The result should be the development of sustainable, sophisticated approaches to their application in civil procedural law with a view to a fair resolution of judicial rights.

Key words: electronic proof, electronic digital signature, legal regime of electronic evidence, admissibility of proof, electronic evidence of foreign countries.